

УДК 378.22:378.016:81'243

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.24>

О. О. ХНИКІНА

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: likhach.oks@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3851-0677>*

А. А. СЕМЕНЮК

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: asemeniuk70@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4437-179X>*

Г. В. ТРИГУБ

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: galya.trigub@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4455-597>*

ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ОВОЛОДІННЯ НАУКОВОЮ КОМУНІКАЦІЄЮ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

У статті висвітлено шляхи здобуття знань та умінь у процесі вивчення магістрами основ наукової комунікації іноземною мовою. Авторами обґрунтовано сутність поняття «наукова комунікація» та визначено її основні види і компоненти. Охарактеризовано важливу роль наукової комунікації в оволодінні магістрами системними знаннями у різноманітних сферах людської діяльності, окреслено основні методи та підходи для формування основ наукової комунікації іноземною мовою та оволодіння науковим стилем. З метою вдосконалення методики викладання освітньої компоненти «Наукова комунікація іноземною мовою» та підготовки студентів до наукової діяльності проведено опитування серед магістрів немовних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки. Магістрам було запропоновано висловити свою думку щодо ролі вивчення основ наукової комунікації іноземною мовою та перспектив використання сформованих знань та навичок у подальшій роботі. Застосування емпіричного методу анкетування, а саме відкритого, уможливило об'єктивність інформації завдяки опитуванню 56 здобувачів ступеня магістра. Елементи кількісного аналізу дали змогу підвести підсумки проведеного анкетування та отримати валідні результати й висновки. Переважна кількість магістрів наголосила на важливості оволодіння науковою терміносистемою іноземною мовою та нагальністю отриманих знань та умінь у подальшій науково-дослідницькій та професійній діяльності. Респонденти окреслили найефективніші методи та підходи до формування основ наукової компетентності іноземною мовою. Серед найефективніших методів навчання магістри зазначили наукові дискусії, «круглі столи», представлення презентацій та тез доповідей на конференції. Урахування професійного спрямування під час вивчення освітньої компоненти «Наукова комунікація іноземною мовою» є суттєвою мотивацією для переважної більшості магістрантів.

Ключові слова: наукова комунікація, наукові дослідження, комунікативні вміння, навичка, наукова компетентність.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин України з іншими країнами вимагає перегляду процесу навчання іноземних мов у вищій школі. У контексті європейської інтеграції України, наближення до європейських стандар-

тів та популяризації вивчення іноземних мов серед українських громадян, зокрема школярів, студентів, володіння іноземними мовами є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності нашої держави та її глобальної спрямованості у ході подальшого входження в європейський освітній та науковий простір.

Розвиток міжнародної співпраці актуалізує необхідність підготовки фахівця, здатного спілкуватися з представниками інших країн не лише на побутовому рівні, а й у професійній та науковій сферах. Саме тому виникає потреба сформулювати у студентів базові знання та вміння організувати власні дослідження, представляти результати та здобутки проведеного аналізу на міжнародних конференціях та конгресах, брати участь у міжнародному стажуванні, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним з ключових питань наукових досліджень є проблема наукової комунікації, спілкування вчених в процесі їхньої діяльності. Питанню вивчення сутності наукової комунікації, її основних складових та видів присвячено роботи багатьох вітчизняних та іноземних науковців. Л. В. Литвинова [Литвинова: 26–30] розглядала наукову комунікацію як складову науки державного управління, О. В. Васильєва [Васильєва: 219–222] досліджувала формування основ наукової комунікації іноземною мовою. А. Андрощук [Андрощук: 74–86] аналізувала викладання англійської мови в університетах України в контексті євроінтеграції. В. А. Перцева [Перцева: 236–238] вивчала природу й особливості організації комунікації у сфері науки та ін. Т. В. Яхонтова [Яхонтова] досліджувала основи наукового письма. І. М. Куліш [Куліш: 32–36] та І. В. Чорний [Чорний] присвятили свої праці розгляду іноземної мови науково-професійного спрямування та особливостей наукового стилю. О. В. Діденко та С. П. Шумовецька досліджували періодизацію розвитку засобів наукової комунікації, особливості усної та письмової наукової комунікації [Діденко, Шумовецька].

Мета дослідження полягає у визначенні основних шляхів вдосконалення системи знань та вмінь студентів другого (магістерського) освітнього рівня в процесі оволодіння основами наукової комунікації іноземною мовою.

Досягнення означеної мети передбачає вирішення **таких завдань**:

– визначити сутність поняття «наукова комунікація» та її види й елементи;

– проаналізувати результати опитування магістрів щодо оволодіння системою знань під час вивчення освітнього компоненту «Наукова комунікація»;

– окреслити ефективні способи набуття вмінь та навичок з наукової комунікації іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наукова комунікація (далі НК) є важливим конституентом будь-якої науки та передбачає обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими та спеціалістами. Науковці виділяють п'ять основних складових наукової комунікації:

1) комунікант – відправник повідомлення (особа, яка генерує ідею або збирає, опрацьовує наукову інформацію та передає її);

2) комунікат – фіксована чи нефіксована наукова інформація, закодована певним чином за допомогою символів, знаків, кодів;

3) канал (спосіб передачі наукової інформації);

4) реципієнт – отримувач повідомлення (особа, якій призначена інформація і яка певним чином інтерпретує її);

5) зворотний зв'язок – реакція реципієнта на отримане наукове повідомлення [Шейко: 18].

Після генерування наукової ідеї, автор ділиться нею з колегами, науковим керівником, котрі допомагають визначити подальший напрям її розвитку. Потім інформація поширюється серед широкого кола фахівців у формі наукової доповіді (повідомлення) на конференціях, симпозіумах, оформляється у вигляді наукового звіту чи статті (в письмовому чи електронному вигляді). Існують різні підходи щодо класифікації наукової комунікації. Однак найпоширенішим є поділ НК на формальні і неформальні, документні і недокументні, між якими встановлено тісний взаємозв'язок.

Формальна НК – це обмін науковою інформацією через спеціально створені структури для генерації, оброблення і поширення наукового знання. Сюди відносять видавництва, редакції газет і журналів, науково-дослідні установи, заклади вищої освіти, радіо, телебачення, бібліотеки, інформаційні центри, музеї, архіви тощо. В наукознавстві формальну комунікацію часто розглядають як опублікування статті в журналі або наукової монографії і посилання. Ефективність формальної НК визначається кількістю та якістю опублікованих наукових результатів.

Неформальна НК – це комунікація, що встановлюється між комунікантом (відправником)

і реципієнтом (отримувачем) шляхом особистих контактів, зустрічей, бесід, телефонних розмов, листування тощо. Позитивним аспектом такої комунікації є економія часу, забезпечення глибшого взаєморозуміння. Окремі неформальні обміни науковою інформацією стають очевидними, коли науковці у співавторстві публікують результати свого дослідження.

Документна НК – комунікація, опосередкована науковим документом, побудована на обміні документованою інформацією (ідеями, повідомленнями, знаннями). У системі НК науковий документ набуває статусу *комуніката*. Він може бути у вигляді опублікованих тез, тексту наукової доповіді, статті, опису винаходу, монографії, дисертації, автореферату дисертації, аналітичного огляду, реферату тощо. Наукова інформація може передаватися у формі книги, брошури, журналу, дискети та ін.

Недокументна (усна) НК – передача наукової інформації в незакріпленій на матеріальному носіїв формі (телефонні розмови, публічні виступи, наради, конференції, симпозиуми, безпосереднє спілкування, бесіди тощо). Позитивним аспектом усних комунікацій є економія часу, можливість більшого порозуміння між науковцями [Самойчук].

Усі види наукової комунікації є важливими та відіграють суттєву роль у формуванні наукових знань та комунікативних вмінь у процесі наукової діяльності. Наукова комунікація характеризується конкретними диференціальними особливостями: абстрактність, точність, об'єктивність, перевага інформативності, нейтральність. На лексичному рівні – це використання термінів, абстрактної лексики, вживання багатозначних лексичних одиниць у достатньому для правильного розуміння семантичному оточенні, відсутність емоційно-зabarвленої лексики, використання дієслів недієвої семантики

На морфологічному рівні – це специфічна категоризація форм однини й множини як узагальнених. На синтаксичному – це використання повних конструкцій і відсутність еліптичних, присутність вставних конструкцій, збільшення питомої ваги складних речень із сполучниковим зв'язком, широке вживання неозначено особових, узагальнено особових і пасивних конструкцій тощо [Перцева:

236–238]. Важливою складовою процесу наукової комунікації є мета комунікації – донести результати науково-дослідної роботи до членів науково-педагогічного співтовариства, оприлюднити погляди щодо вирішення тих чи інших проблемних питань, які існують у науковій галузі державного управління. Мета комунікації зумовлює характер процесу наукової комунікації. Чітке усвідомлення мети визначає підбір цільової аудиторії, адекватних меті засобів та інших компонентів комунікації [Литвинова: 26–30].

Метою освітньої компоненти «Наукова комунікація іноземною мовою» є формування у студентів системи знань про сутність, характер, структуру, закономірності і методологію наукових досліджень у фаховій галузі та вмінь організувати, проводити і представляти власні наукові дослідження. У процесі навчання наукової комунікації усі види мовленнєвої діяльності відіграють суттєву роль у формуванні наукової компетентності, а саме, формування знань, умінь та навичок досліджувати, аналізувати, систематизувати, уточнювати, визначати, описувати та упроваджувати наукові винаходи.

Задля успішної реалізації поставленої мети авторами дослідження було проведено опитування у формі анкетування магістрів немовних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки. Застосування емпіричного методу анкетування, а саме відкритого, є порівняно економним способом отримання даних, дає змогу проводити їх обробку та аналіз за допомогою статистики. Він є особливо ефективним цей метод у випадку групових опитувань. Елементи кількісного аналізу забезпечили точні та релевантні результати й адекватні висновки. Опитування проводилось серед магістрів факультету психології, географічного факультету та факультету інформаційних технологій і математики. В анкетуванні взяли участь 56 студентів. Респондентам було запропоновано дати відповіді на наступні запитання:

- 1) Чи вважаєте Ви освітню компоненту «Наукова комунікація іноземною мовою» цікавою та корисною?
- 2) Чи могли б Ви самостійно оволодіти основами наукової комунікації?
- 3) Чи маєте Ви намір в перспективі займатись науковою роботою?

4) У якій сфері Ви плануєте запровадити знання та навички, отримані під час вивчення освітньої компоненти «Наукова комунікація іноземною мовою»:

а) професійній діяльності; б) науковій діяльності; в) інше.

5) Які види (форми) наукової комунікації Ви вважаєте найважливішими для Вашої майбутньої діяльності? (Недокументна – усна, документна (письмова)?

б) Які методи навчання (види роботи) наукової комунікації Ви вважаєте найбільш ефективними у формуванні наукової компетентності? (Наукові дискусії, круглий стіл, представлення презентацій, інші)

7) Чи важливим для Вас є опанування наукової комунікації з урахуванням Вашого професійного спрямування?

Як показав аналіз дослідження, переважна більшість магістрів (91%) вважають освітню компоненту «Наукова комунікація іноземною мовою» важливою складовою освітньої програми магістрів. На питання щодо самостійності оволодіння курсом, 85% магістрів зауважили суттєву роль співпраці з викладачем, який є досвідченим в організації навчального процесу, націленого на ефективне оволодіння науковою терміносистемою іноземною мовою, та у формуванні й вдосконаленні знань, вмінь та навичок студентів усної та письмової наукової комунікації.

60% респондентів наголосили на бажанні в подальшому продовжувати свою наукову діяльність та вважають, що отримані знання та вміння у курсі вивчення наукової комунікації англійською мовою будуть сприяти їхньому науковому розвитку, міжнародній кооперації з колегами з інших країн, надавати доступ до найсучасніших наукових джерел та ресурсів, друкувати власні дослідження в провідних наукових журналах.

42% опитаних студентів зазначають, що формування наукової компетентності відіграє суттєву роль у подальшій професійній діяльності, а саме: вміння написати резюме, організувати конференцію, або виступити з доповіддю на наукових семінарах, круглих столах, розробити та представити презентацію, написати ділові листи тощо. Саме такі знання допоможуть їм отримати кращу роботу, навчатись або пра-

цювати за кордоном, пройти міжнародне стажування та підвищити свій науковий рівень та розширити свої професійні знання.

Серед інших причин вивчення наукової комунікації іноземною мовою, які зазначили дванадцять відсотків магістрів, є саморозвиток, здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення. Щодо видів наукової комунікації переважна кількість магістрів у своїх відповідях наголошують на зацікавленості саме на комунікативній складовій (усній НК), а саме: вмінні брати участь у науковій дискусії, представити доповідь на науковій конференції, ознайомитись з основними рисами англійського наукового стилю, особливостями риторики, стилістики та жанрової організації сучасного англомовного наукового дискурсу.

Значна частка респондентів (46%) підкреслила важливість формування основ писемної (документної) наукової комунікації, а саме: вироблення базових навичок щодо організації результатів власних наукових досліджень у формі наукових звітів різних форм (тез, статей, анотацій); написання науково-дослідницького проекту на здобуття гранту для навчання в англомовних країнах, формування навичок написання автобіографічних даних та офіційних листів, тощо.

На запитання стосовно найефективніших методів та підходів у формуванні наукової компетентності англійською мовою магістри зазначили наукові дискусії, обговорення, «круглі столи», представлення презентацій та доповідей на конференції. Студенти також наголосили на важливості удосконалення граматичних компетентностей, умінні оформити наукові доробки у писемній формі з урахуванням правильної пунктуації. Щодо формування основ наукової комунікації англійською мовою з урахуванням професійної орієнтації, переважна більшість респондентів (52%) висловились позитивно та наголосила на важливості удосконалення лексики професійного спрямування у процесі вивчення освітньої компоненти «Наукова комунікація іноземною мовою».

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Як показали результати дослідження, наукова комунікація іноземною мовою є важливим компонентом у формуванні системи знань та вмінь студентів-магістрів, які

вони будуть удосконалювати у майбутній науковій та професійній діяльності. Партнерська співпраця викладача і студента значно сприяє організації навчального процесу та використанні найефективніших та цікавих для магістрів видів роботи. Серед найдієвіших засобів здобуття знань з наукової комунікації магістрами, на нашу думку, є круглий стіл та наукова дискусія, як такі, що задіюють широкий спектр професійної лексики, активують знання з граматики іноземної мови та комунікативні навички, забезпечують вміння написання та представлення своїх

наукових здобутків. Формування основ наукової комунікації з урахуванням її професійного спрямування є суттєвою мотивацією магістрів у процесі навчання та забезпечує належний рівень володіння іноземною мовою в царині наукової комунікації, як письмово, так і усної.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в поглибленому аналізі сучасних методів формування наукової компетентності у студентів-магістрів з урахуванням новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту та освітніх платформ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрощук А. Викладання англійської мови в університетах України в контексті євроінтеграції: системний підхід. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*. Issue 3(II), 2019 С. 74–86. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2019.3-II.06>.
2. Васильєва О. В. Формування основ наукової комунікації іноземною мовою в магістрантів. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2011. № 60. Т. 1. С. 219–222.
3. Діденко О. В., Шумовецька С. П. Основи наукової комунікації: навчально-методичний посібник. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2019. 220 с.
4. Куліш І. М. Особливості вивчення іноземної мови науково-професійного спрямування. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. 2007. Випуск 112. С. 32–36.
5. Литвинова Л. В. Наукова комунікація як складова науки державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 4. С. 26–30.
6. Перцева В.А. Комунікація у сфері науки: природа й особливості організації. *Таврійські філологічні читання: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29-30 січня 2021 року)*. С. 236–238.
7. Самойчук К. О., Лівик Н. В. Пошук наукової інформації в науково-дослідницькій діяльності: електронний навчальний посібник, 2020. https://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/ophv_14/page7.html
8. Чорний, І. В., Перцева, В. А., Голопич, І. М. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник. Харків, ХНУВС. 2019. 272 с.
9. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання-Прес, 2003. 295 с.
10. Яхонтова Т. В. Основи англійського наукового письма: навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 220 с.

REFERENCES

1. Androshchuk, A. (2019). Vykladannia anhliiskoi movy v universytetakh Ukrainy v konteksti yevrointehratsii: systemnyi pidkhid. [Teaching English in Ukrainian Universities in the Context of European Integration: A Systemic Approach]. *EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society*. Issue 3(II). pp.74–86. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2019.3-II.06> [in Ukrainian].
2. Vasyliieva, O. V. (2011) Formuvannia osnov naukovoï komunikatsii inozemnoiu movoïu v mahistrantiv. [Forming the Foundations of Scientific Communication in a Foreign Language for Master's Students]. *Collection of Scientific Works «Pedagogical Sciences»*. 2011. No. 60. Vol. 1. pp. 219–222 [in Ukrainian].
3. Didenko O. V., Shumovetska S. P. Osnovy naukovoï komunikatsii [Basics of Scientific Communication]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Khmelnytskyi: NADPSU, 2019. 220 p. [in Ukrainian].
4. Kulish, I. M. (2007) Osoblyvosti vyvchennia inozemnoi movy naukovo-profesiinoho spriamuvannia. [Features of Studying a Foreign Language for Scientific and Professional Purposes]. *Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences*. Issue 112. pp. 32–36 [in Ukrainian].
5. Lytvynova L. V. (2012) Naukova komunikatsiia yak skladova nauky derzhavnoho upravlinnia. [Scientific Communication as a Component of Public Administration Science.] *Current Issues of Public Administration*. Issue 4. pp. 26–30 [in Ukrainian].
6. Pertseva V.A. (2021). Komunikatsiia u sferi nauky: pryroda y osoblyvosti orhanizatsii. [Communication in the Field of Science: Nature and Organizational Features]. *Tavriya Philological Readings: Materials of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, January 29–30)*. pp. 236–238 [in Ukrainian].

7. Samoichuk K. O., Livyk N. V. (2020). *Poshuk naukovoї informatsii v naukovo-doslidnytskii diialnosti* [Search for Scientific Information and Research Activities]: elektronnyi-navchalnyi posibnyk. https://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/ophv_14/page7.html [in Ukrainian].
8. Chorny, I. V., Pertseva, V. A., Holopych, I. M. (2019). *Metodolohiia dysertatsiinoho doslidzhennia. Movni osoblyvosti naukovoho styliu: [Methodology of Dissertation Research. Linguistic Features of the Scientific Style: Study Guide]*. Kharkiv, KhNUVS. 272 p. [in Ukrainian].
9. Sheiko V. M., Kushnarenko N. M. (2003). *Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti. [Organization and Methodology of Research Activities]*. Kyiv: Znannia-Press, 295 p. [in Ukrainian].
10. Yakhontova T. V. (2002). *Osnovy anhlomovnoho naukovoho pysma: navch. posibnyk dlia studentiv, aspirantiv i naukovtsiv [Basics of English scientific writing: tutorial for students, graduate students and scientists]*. Lviv: Vyd. tsentr Ivan Franko LNU [Publishing centre of Ivan Franko Lviv National University]. 220 p. [in Ukrainian].

O. O. KHNYKINA

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences and Mathematics,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: likhach.oks@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3851-0677>*

A. A. SEMENIUK

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Conversational English Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: asemeniuk70@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4437-179X>*

H. V. TRYHUB

*Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences and Mathematics,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: galya.trigub@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4455-597>*

THE EFFECTIVE MEANS OF SCIENTIFIC FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

The article highlights the problem of forming basic knowledge and skills in the process of master's students studying the basics of scientific communication in a foreign language. The authors substantiate the essence of the concept "scientific communication" and defined its main types and constituents. The paper characterizes the essential role of scientific communication in a foreign language in the formation of the system of knowledge and skills of master students in various fields of activity. The main methods and approaches for forming the foundations of scientific communication in a foreign language and mastering the scientific style are outlined. In order to improve the methods of teaching the educational component "Scientific communication in a foreign language" and prepare students for scientific activity, a survey was conducted among Master's Degree students of non-linguistic specialties of Lesya Ukrainka Volyn National University. The study revealed that scientific communication plays a significant role in the formation of knowledge and practical skills. The students were asked to express their opinion on the importance of studying the basics of scientific communication and the prospects of using the acquired knowledge and skills in their future activities. The application of the empirical method of open-ended questionnaires enabled the collection of objective information through surveying 56 master's degree students. Elements of quantitative analysis allowed the survey results summarizing as well as valid outcomes and conclusions obtaining. The majority of master's students emphasized the importance of studying scientific communication and using the acquired knowledge and skills in further scientific and professional activities. The respondents outlined the most effective methods and approaches to forming the foundations of scientific competence. Master's students mentioned scientific discussions, round tables, presentations and conference abstracts as the most effective methods in developing scientific competence in English. Taking into consideration the professional orientation when studying the educational component «Scientific Communication in a Foreign Language» is a significant motivation for the vast majority of master's students.

Key words: scientific communication; scientific research; communication skills; skill; scientific competence.